

I. DISPOSICIONS GENERALS

MINISTERI D'EDUCACIÓ, CULTURA I ESPORT

738 *Ordre ECD/65/2015, de 21 de gener, per la qual es descriuen les relacions entre les competències, els continguts i els criteris d'avaluació de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat.*

Les orientacions de la Unió Europea insisteixen en la necessitat que la ciutadania adquireixi les competències clau com a condició indispensable per aconseguir que els individus assoleixin un desenvolupament personal, social i professional ple que s'ajusti a les demandes d'un món globalitzat i faci possible el desenvolupament econòmic, vinculat al coneixement. Així s'estableix des del Consell Europeu de Lisboa l'any 2000 fins a les conclusions del Consell de 2009 sobre el marc estratègic per a la cooperació europea en l'àmbit de l'educació i la formació («ET 2020»).

En la mateixa direcció, el programa de treball del Consell Europeu «Educació i formació 2010» va definir, des de l'any 2001, alguns objectius generals, com ara el desenvolupament de les capacitats per a la societat del coneixement i altres de més específics encaminats a promoure l'aprenentatge d'idiomes i l'esperit d'empresa i a potenciar la dimensió europea en l'educació en general.

D'altra banda, més enllà de l'àmbit europeu, la UNESCO (1996) va establir els principis precursors de l'aplicació de l'ensenyament basat en competències en identificar els pilars bàsics d'una educació permanent per al segle XXI, consistents a «aprendre a conèixer», «aprendre a fer», «aprendre a ser» i «aprendre a conviure».

De la mateixa manera, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), des de la posada en marxa del programa PISA (Programa per a l'avaluació internacional d'estudiants), planteja que l'èxit en la vida d'un estudiant depèn de l'adquisició d'un rang ampli de competències. Per això es duen a terme diversos projectes dirigits al desenvolupament d'un marc conceptual que defineixi i identifiqui les «competències necessàries per portar una vida valuosa personalment i socialment en un estat democràtic modern» (Definició i selecció de competències, DeSeCo, 1999, 2003).

DeSeCo (2003) defineix competència com «la capacitat de respondre a demandes complexes i dur a terme tasques diverses de manera adequada». La competència «suposa una combinació d'habilitats pràctiques, coneixements, motivació, valors ètics, actituds, emocions i altres components socials i de comportament que es mobilitzen conjuntament per aconseguir una acció eficaç». Les competències es veuen, doncs, com el coneixement en la pràctica, és a dir, un coneixement adquirit a través de la participació activa en pràctiques socials i, com a tals, poden tenir lloc tant en el context educatiu formal, a través del currículum, com en els contextos educatius no formals i informals.

Per tant, les competències es conceptualitzen com un «saber fer» que s'aplica a una diversitat de contextos acadèmics, socials i professionals. Perquè la transferència a diferents contextos sigui possible, és indispensable una comprensió del coneixement present en les competències i la vinculació d'aquest amb les habilitats pràctiques o destreses que les integren.

La Recomanació 2006/962/EC del Parlament Europeu i del Consell, de 18 de desembre de 2006, sobre les competències clau per a l'aprenentatge permanent, insta els estats membres a «desenvolupar l'oferta de competències clau». Es delimita la definició de competència, entesa com una combinació de coneixements, capacitats, o destreses, i actituds adequades al context. Es considera que «les competències clau són les que totes les persones necessiten per a la seva realització i desenvolupament personal, així com per a la ciutadania activa, la inclusió social i l'ocupació». S'identifiquen clarament vuit competències clau essencials per al benestar de les societats europees, el creixement econòmic i la innovació, i es descriuen els coneixements, les capacitats i les

actituds essencials vinculades a cadascuna d'aquestes. Així mateix, es destaca la necessitat que es posin els mitjans per desenvolupar les competències clau durant l'educació i la formació inicial, i desenvolupades al llarg de la vida.

Així doncs, el coneixement competencial integra un coneixement de base conceptual: conceptes, principis, teories, dades i fets (coneixement declaratiu-saber dir); un coneixement relatiu a les destreses, referides tant a l'acció física observable com a l'acció mental (coneixement procedimental-saber fer); i un tercer component amb una gran influència social i cultural que implica un conjunt d'actituds i valors (saber ser).

D'altra banda, l'aprenentatge per competències afavoreix els processos d'aprenentatge i la motivació per aprendre, a causa de la forta interrelació entre els seus components: el coneixement de base conceptual («coneixement») no s'aprèn al marge del seu ús, del «saber fer»; tampoc s'adquireix un coneixement procedimental («destreses») en absència d'un coneixement de base conceptual que permeti donar sentit a l'acció que es duu a terme.

A més, la recomanació esmentada facilita la mobilitat d'estudiants i professionals dels estats membres, atès que se suposa l'assoliment de resultats d'aprenentatge similars a partir del domini de les mateixes competències clau. Amb això es facilita la convalidació de programes d'estudi i el reconeixement de títols.

Finalment, la proposta d'aprenentatge per competències ha d'afavorir la vinculació entre la formació i el desenvolupament professional.

La Comissió, en l'estratègia europea 2020 per a un creixement intel·ligent, sostenible i integrador, assenyala que els estats membres necessiten «millorar els resultats educatius, abordant cada segment (preescolar, primari, secundari, formació professional i universitari) mitjançant un plantejament integrat que reculli les competències clau i tingui com a finalitat reduir l'abandonament escolar i garantir les competències requerides per prosseguir la formació i l'accés al mercat laboral».

Seguint aquestes recomanacions, a Espanya es van incorporar al sistema educatiu no universitari les competències clau amb el nom de competències bàsiques. La Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), ja fa referència en la seva exposició de motius, entre d'altres qüestions, a la necessitat de cohesió social, a l'aprenentatge permanent al llarg de la vida i a la societat del coneixement, i introdueix el terme «competències bàsiques» per primera vegada en la normativa educativa.

La Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), va més enllà en posar l'èmfasi en un model de currículum basat en competències: introdueix un nou article 6 bis a la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, que a l'apartat 1.e) estableix que correspon al Govern «el disseny del currículum bàsic, en relació amb els objectius, competències, continguts, criteris d'avaluació, estàndards i resultats d'aprenentatge avaluables, amb la finalitat d'assegurar una formació comuna i el caràcter oficial i la validesa en tot el territori nacional de les titulacions a què es refereix aquesta Llei orgànica».

Atès que l'aprenentatge basat en competències es caracteritza per la seva transversalitat, el seu dinamisme i el seu caràcter integral, el procés d'ensenyament-aprenentatge competencial s'ha d'abordar des de totes les àrees de coneixement i per part de les diverses instàncies que conformen la comunitat educativa, tant en els àmbits formals com en els no formals i informals. El seu dinamisme es reflecteix en el fet que les competències no s'adquireixen en un determinat moment i romanen inalterables, sinó que impliquen un procés de desenvolupament mitjançant el qual els individus van adquirint nivells més grans de desenvolupament en l'ús de les competències.

A més, aquest aprenentatge implica una formació integral de les persones que, en finalitzar l'etapa acadèmica, seran capaces de transferir els coneixements adquirits a les noves instàncies que apareguin en l'opció de vida que escullin. Així, podran reorganitzar el seu pensament i adquirir nous coneixements, millorar les seves actuacions i descobrir noves formes d'acció i noves habilitats que els permetin executar eficientment les tasques, i tot això afavorirà l'aprenentatge al llarg de tota la vida.

La nova disposició addicional trenta-cinquena de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, sobre «Integració de les competències en el currículum», estableix que el Ministeri d'Educació, Cultura i Esport ha de promoure, en cooperació amb les comunitats autònomes, la descripció adequada de les relacions entre les competències i els continguts i criteris d'avaluació dels diferents ensenyaments a partir de l'entrada en vigor de la Llei orgànica. A aquests efectes, cal prestar una atenció prioritària al currículum de l'ensenyament bàsic.

Les competències que recull aquesta Ordre s'han establert de conformitat amb els resultats de la recerca educativa i amb les tendències europees que recull la Recomanació 2006/962/EC del Parlament Europeu i del Consell, de 18 de desembre de 2006, sobre les competències clau per a l'aprenentatge permanent. Aquestes competències es descriuen, s'indica la seva finalitat i els aspectes distintius, i es posa de manifest, en cadascuna d'elles, les claus de desenvolupament que han d'assolir tots els alumnes referides al final de l'educació bàsica i batxillerat, però el desenvolupament de les quals s'ha d'iniciar des del començament de l'escolarització, de manera que l'adquisició de les competències es faci de manera progressiva i coherent al llarg de les diferents etapes educatives.

Les competències clau han d'estar vinculades estretament als objectius definits per a l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat. Aquesta vinculació afavoreix que la consecució d'aquests objectius al llarg de la vida acadèmica dugui implícit el desenvolupament de les competències clau, perquè totes les persones puguin assolir el seu desenvolupament personal i aconseguir una incorporació correcta a la societat.

Un enfocament metodològic basat en les competències clau i en els resultats d'aprenentatge comporta canvis importants en la concepció del procés d'ensenyament-aprenentatge, canvis en l'organització i en la cultura escolar; requereix la col·laboració estreta entre els docents en el desenvolupament curricular i en la transmissió d'informació sobre l'aprenentatge dels alumnes, així com canvis en les pràctiques de treball i en els mètodes d'ensenyament.

Aquesta Ordre, que té caràcter bàsic, es dicta a l'empara de l'article 149.1.30a de la Constitució, que atribueix a l'Estat les competències per regular les condicions d'obtenció, expedició i homologació dels títols acadèmics i professionals i les normes bàsiques per desplegar l'article 27 de la Constitució, a fi de garantir que es compleixin les obligacions dels poders públics en aquesta matèria.

En la tramitació d'aquesta norma ha estat consultada la Conferència d'Educació i ha emès informe el Consell Escolar de l'Estat.

En virtut d'això, i d'acord amb el Consell d'Estat, dispenso:

Article 1. *Objecte i àmbit d'aplicació.*

1. L'objecte d'aquesta Ordre és descriure les relacions entre les competències i els continguts i criteris d'avaluació de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat, d'acord amb el que indica la disposició addicional trenta-cinquena de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

2. Aquesta Ordre és aplicable en tot el territori.

Article 2. *Competències clau en el sistema educatiu espanyol.*

Als efectes d'aquesta Ordre, les competències clau del currículum són les següents:

- a) Comunicació lingüística.
- b) Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia.
- c) Competència digital.
- d) Aprendre a aprendre.
- e) Competències socials i cíviques.
- f) Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor.
- g) Consciència i expressions culturals.

Article 3. Descripció de les competències clau en el sistema educatiu espanyol.

La descripció de les competències clau en el sistema educatiu espanyol es recull a l'annex I.

Article 4. Competències clau i objectius de les etapes.

1. Les competències clau han d'estar vinculades estretament als objectius definits per a l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat.

2. La relació de les competències clau amb els objectius de les etapes educatives fa necessari dissenyar estratègies per promoure i avaluar les competències des de les etapes educatives inicials i intermèdies fins a la consolidació posterior en etapes superiors, que han de dur els alumnes a desenvolupar actituds i valors, així com un coneixement de base conceptual i un ús de tècniques i estratègies que han d'afavorir la seva incorporació a la vida adulta i han de servir de fonament per a l'aprenentatge al llarg de la seva vida.

3. L'adquisició eficaç de les competències clau per part dels alumnes i la seva contribució a assolir els objectius de les etapes educatives, des d'un caràcter interdisciplinari i transversal, requereix dissenyar activitats d'aprenentatge integrades que permetin avançar cap als resultats d'aprenentatge de més d'una competència alhora.

Article 5. Competències clau en el currículum.

1. Les competències clau han d'estar integrades en les àrees o matèries de les propostes curriculars, i en aquestes s'han de definir, explicitar i desenvolupar prou els resultats d'aprenentatge que els alumnes han d'aconseguir.

2. Les competències s'han de desenvolupar en els àmbits de l'educació formal, no formal i informal al llarg de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat, i en l'educació permanent al llarg de tota la vida.

3. Totes les àrees o matèries del currículum han de participar, des del seu àmbit corresponent, en el desenvolupament de les diferents competències dels alumnes.

4. La selecció dels continguts i les metodologies ha d'assegurar el desenvolupament de les competències clau al llarg de la vida acadèmica.

5. Els criteris d'avaluació han de servir de referència per valorar què saben i què saben fer els alumnes en cada àrea o matèria. Aquests criteris d'avaluació es desglossen en estàndards d'aprenentatge avaluable. Per valorar el desenvolupament competencial dels alumnes, són aquests estàndards d'aprenentatge avaluable, com a elements de més concreció, observables i mesurables, els que, en posar-se en relació amb les competències clau, han de permetre graduar el rendiment o desenvolupament assolit en cadascuna d'aquestes.

6. El conjunt d'estàndards d'aprenentatge avaluable d'una àrea o matèria determinada ha de donar lloc al seu perfil d'àrea o matèria. Atès que els estàndards d'aprenentatge avaluable es posen en relació amb les competències, aquest perfil ha de permetre identificar les competències que es desenvolupen a través d'aquesta àrea o matèria.

7. Totes les àrees i matèries han de contribuir al desenvolupament competencial. El conjunt d'estàndards d'aprenentatge avaluable de les diferents àrees o matèries que es relacionen amb una mateixa competència dóna lloc al perfil d'aquesta competència (perfil de competència). L'elaboració d'aquest perfil ha de facilitar l'avaluació competencial dels alumnes.

Article 6. Estratègies metodològiques per treballar per competències a l'aula.

A l'annex II s'indiquen algunes orientacions per facilitar el desenvolupament d'estratègies metodològiques que permetin treballar per competències a l'aula.

Article 7. *Avaluació de les competències clau.*

1. Tant en l'avaluació contínua en els diferents cursos com en les avaluacions finals en les diferents etapes educatives, cal tenir en compte el grau de domini de les competències corresponents a l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat, mitjançant procediments d'avaluació i instruments d'obtenció de dades que ofereixin validesa i fiabilitat en la identificació dels aprenentatges adquirits. Per això, per poder avaluar les competències cal escollir, sempre que sigui possible, estratègies i instruments per avaluar els alumnes d'acord amb els seus desenvolupaments en la resolució de problemes que simulin contextos reals, i mobilitzar-ne els coneixements, destreses, valors i actituds.

2. S'han d'establir les relacions dels estàndards d'aprenentatge avaluable amb les competències a les quals contribueixen, per aconseguir avaluar els nivells de desenvolupament competencials assolits pels alumnes.

3. L'avaluació del grau d'adquisició de les competències ha d'estar integrada amb l'avaluació dels continguts, en la mesura que ser competent suposa mobilitzar els coneixements, destreses, actituds i valors per donar resposta a les situacions plantejades, dotar de funcionalitat els aprenentatges i aplicar el que s'aprèn des d'un plantejament integrador.

4. Els nivells de desenvolupament de les competències s'han de poder mesurar a través d'indicadors d'assoliment, com ara rúbriques o escales d'avaluació. Aquests indicadors d'assoliment han d'incloure rangs dirigits a avaluar desenvolupaments que tinguin en compte el principi d'atenció a la diversitat.

5. Els professors han d'establir les mesures que siguin necessàries per garantir que l'avaluació del grau de domini de les competències dels alumnes amb discapacitat es faci d'acord amb els principis de no-discriminació i accessibilitat i disseny universal.

6. Els professors han d'utilitzar procediments d'avaluació variats per facilitar l'avaluació dels alumnes com a part integral del procés d'ensenyament i aprenentatge, i com una eina essencial per millorar la qualitat de l'educació.

Així mateix, cal incorporar estratègies que permetin la participació dels alumnes en l'avaluació dels seus assoliments, com l'autoavaluació, l'avaluació entre iguals o la coavaluació. Aquests models d'avaluació afavoreixen l'aprenentatge des de la reflexió i la valoració dels alumnes sobre les seves pròpies dificultats i fortaleses, sobre la participació dels companys en les activitats de tipus col·laboratiu i des de la col·laboració amb els professors en la regulació del procés d'ensenyament-aprenentatge.

En tot cas, els diferents procediments d'avaluació utilitzables, com ara l'observació sistemàtica del treball dels alumnes, les proves orals i escrites, la cartera, els protocols de registre o els treballs de classe, han de permetre integrar totes les competències en un marc d'avaluació coherent.

7. Les avaluacions externes de fi d'etapa que preveu la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), han de tenir en compte, tant en el disseny com en l'avaluació, els estàndards d'aprenentatge avaluable del currículum.

Disposició final primera. *Títol competencial.*

1. Aquesta Ordre té caràcter bàsic.

2. Aquesta Ordre es dicta a l'empara de l'article 149.1.30a de la Constitució, que atribueix a l'Estat les competències per regular les condicions d'obtenció, expedició i homologació dels títols acadèmics i professionals i les normes bàsiques per desplegar l'article 27 de la Constitució, a fi de garantir que es compleixin les obligacions dels poders públics en aquesta matèria.

Disposició final segona. *Execució i desplegament.*

1. D'acord amb el que indica aquesta Ordre, la Conferència d'Educació, a iniciativa del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport, ha de desenvolupar estratègies per a la consecució, la integració i l'avaluació de les competències que permetin il·lustrar l'elaboració de les programacions didàctiques i els procediments d'avaluació de l'educació primària, l'educació secundària obligatòria i el batxillerat.

2. S'habilita la persona titular de la Secretaria d'Estat d'Educació, Formació Professional i Universitats per dictar, en l'àmbit de les seves competències, totes les resolucions i instruccions que calguin per executar i desplegar el que estableix aquesta Ordre.

Disposició final tercera. *Entrada en vigor.*

Aquesta Ordre entra en vigor l'endemà de publicar-se al «Butlletí Oficial de l'Estat».

Madrid, 21 de gener de 2015.–El Ministre d'Educació, Cultura i Esport, José Ignacio Wert Ortega.

ANNEX I

Descripció de les competències clau del sistema educatiu espanyol

1. *Comunicació lingüística*

La competència en comunicació lingüística és el resultat de l'acció comunicativa dins de pràctiques socials determinades, en les quals l'individu actua amb altres interlocutors i a través de textos en múltiples modalitats, formats i suports. Aquestes situacions i pràctiques poden implicar l'ús d'una o diverses llengües, en diversos àmbits i de manera individual o col·lectiva. Per a això l'individu disposa del seu repertori plurilingüe, parcial, però ajustat a les experiències comunicatives que experimenta al llarg de la vida. Les llengües que utilitza poden haver tingut vies i temps diferents d'adquisició i constituir, per tant, experiències d'aprenentatge de llengua materna o de llengües estrangeres o addicionals.

Aquesta visió de la competència en comunicació lingüística vinculada amb pràctiques socials determinades ofereix una imatge de l'individu com a agent comunicatiu que produeix, i no només rep, missatges a través de les llengües amb diferents finalitats. Valorar la rellevància d'aquesta afirmació en la presa de decisions educatives suposa optar per metodologies actives d'aprenentatge (aprenentatge basat en tasques i projectes, en problemes, en reptes, etcètera), ja siguin aquestes en la llengua materna dels estudiants, en una llengua addicional o en una llengua estrangera, enfront d'opcions metodològiques més tradicionals.

A més, la competència en comunicació lingüística representa una via de coneixement i contacte amb la diversitat cultural que implica un factor d'enriquiment per a la competència, i que adquireix una rellevància particular en el cas de les llengües estrangeres. Per tant, un enfocament intercultural en l'ensenyament i l'aprenentatge de les llengües implica una contribució important al desenvolupament de la competència en comunicació lingüística dels alumnes.

Aquesta competència és, per definició, sempre parcial i constitueix un objectiu d'aprenentatge permanent al llarg de tota la vida. Per això, perquè es produeixi un aprenentatge satisfactori de les llengües, és determinant que es promoguin uns contextos d'ús de llengües rics i variats, en relació amb les tasques que s'han de dur a terme i els seus possibles interlocutors, textos i intercanvis comunicatius.

La competència en comunicació lingüística és extremament complexa. Es basa, en primer lloc, en el coneixement del component lingüístic. Però, a més, com que es produeix i es desenvolupa en situacions comunicatives concretes i contextualitzades, l'individu necessita activar el seu coneixement del component pragmàtico-discursiu i sociocultural.

Aquesta competència requereix la interacció de diferents destreses, ja que es produeix en múltiples modalitats de comunicació i en diferents suports. Des de l'oralitat i l'escriptura fins a les formes més sofisticades de comunicació audiovisual o mitjançada per la tecnologia, l'individu participa d'un entramat complex de possibilitats comunicatives gràcies a les quals expandeix la seva competència i la seva capacitat d'interacció amb altres individus. Per això, aquesta diversitat de modalitats i suports requereix una alfabetització més complexa, recollida en el concepte d'alfabetitzacions múltiples, que permeti a l'individu la seva participació com a ciutadà actiu.

La competència en comunicació lingüística també és un instrument fonamental per a la socialització i l'aprofitament de l'experiència educativa, per ser una via privilegiada d'accés al coneixement dins i fora de l'escola. Del seu desenvolupament depèn, en bona mesura, que es produeixin diferents tipus d'aprenentatge en diferents contextos, formals, informals i no formals. En aquest sentit, és especialment rellevant en el context escolar la consideració de la lectura com a destresa bàsica per ampliar la competència en comunicació lingüística i l'aprenentatge. Així, la lectura és la via d'accés principal a totes les àrees, per la qual cosa el contacte amb una diversitat de textos és fonamental per accedir a les fonts originals del saber. Per això, on manifesta la seva importància de manera més patent és en el desenvolupament de les destreses que condueixen al coneixement dels textos literaris, no només en la seva consideració com a cànon artístic o en la seva valoració com a part del patrimoni cultural, sinó sobretot, i principalment, com a font de gaudi i aprenentatge al llarg de la vida.

Des d'aquesta perspectiva, és recomanable que el centre educatiu sigui la unitat d'acció per al desenvolupament de la competència en comunicació lingüística. En aquest sentit, actuacions com el disseny d'un projecte lingüístic de centre que formi part del projecte educatiu de centre, un pla lector o unes estratègies per a l'ús de la biblioteca escolar com a espai d'aprenentatge i gaudi permeten un tractament més global i eficaç de la competència en comunicació lingüística en els termes que s'expressen aquí.

La competència en comunicació lingüística s'inscriu en un marc d'actituds i valors que l'individu posa en funcionament: el respecte a les normes de convivència; l'exercici actiu de la ciutadania; el desenvolupament d'un esperit crític; el respecte als drets humans i el pluralisme; la concepció del diàleg com a eina primordial per a la convivència, la resolució de conflictes i el desenvolupament de les capacitats afectives en tots els àmbits; una actitud de curiositat, interès i creativitat cap a l'aprenentatge i el reconeixement de les destreses inherents a aquesta competència (lectura, conversa, escriptura, etcètera) com a fonts de plaer relacionada amb el gaudi personal, i la promoció i pràctica de la qual són tasques essencials per reforçar la motivació cap a l'aprenentatge.

En resum, per obtenir un desenvolupament adequat d'aquesta competència s'ha d'abordar l'anàlisi i la consideració dels diferents aspectes que hi intervenen, a causa de la seva complexitat. Per a això, cal tenir en compte els cinc components que la constitueixen i les dimensions en què es concreten:

- El component lingüístic consta de diverses dimensions: la lèxica, la gramatical, la semàntica, la fonològica, l'ortogràfica i l'ortoèpica, entesa com l'articulació correcta del so a partir de la representació gràfica de la llengua.

- El component pragmàtico-discursiu comprèn tres dimensions: la sociolingüística (vinculada a una producció i una recepció adequades de missatges en diferents contextos socials); la pragmàtica (que inclou les microfuncions comunicatives i els esquemes d'interacció); i la discursiva (que inclou les macrofuncions textuais i les qüestions relacionades amb els gèneres discursius).

- El component sociocultural conté dues dimensions: la referida al coneixement del món i la dimensió intercultural.

- El component estratègic permet a l'individu superar les dificultats i resoldre els problemes que sorgeixen en l'acte comunicatiu. Inclou tant destreses i estratègies comunicatives per a la lectura, l'escriptura, la parla, l'escolta i la conversa, com destreses vinculades al tractament de la informació, la lectura multimodal i la producció de textos electrònics en diferents formats; així mateix, també formen part d'aquest component les

estratègies generals de caràcter cognitiu, metacognitiu i socioafectives que l'individu utilitza per comunicar-se eficaçment, aspectes fonamentals en l'aprenentatge de les llengües estrangeres.

– Finalment, la competència en comunicació lingüística inclou un component personal que intervé en la interacció comunicativa en tres dimensions: l'actitud, la motivació i els trets de personalitat.

2. *Competència matemàtica i competències bàsiques en ciència i tecnologia*

La competència matemàtica i les competències bàsiques en ciència i tecnologia indueixen i enforteixen alguns aspectes essencials de la formació de les persones que són fonamentals per a la vida.

En una societat on l'impacte de les matemàtiques, les ciències i les tecnologies és determinant, la consecució i la sostenibilitat del benestar social exigeix unes conductes i una presa de decisions personals estretament vinculades a la capacitat crítica i la visió raonada i raonable de les persones. A això hi contribueixen la competència matemàtica i les competències bàsiques en ciència i tecnologia:

a) La competència matemàtica implica la capacitat d'aplicar el raonament matemàtic i les seves eines per descriure, interpretar i predir diferents fenòmens en el seu context.

La competència matemàtica requereix coneixements sobre els nombres, les mesures i les estructures, així com de les operacions i les representacions matemàtiques, i la comprensió dels termes i conceptes matemàtics.

L'ús d'eines matemàtiques implica una sèrie de destreses que requereixen aplicar els principis i processos matemàtics en diferents contextos, ja siguin personals, socials, professionals o científics, així com per emetre judicis fonamentats i seguir cadenes argumentals en la realització de càlculs, l'anàlisi de gràfics i representacions matemàtiques i la manipulació d'expressions algebraïques, amb incorporació de mitjans digitals quan calgui. Forma part d'aquesta destresa la creació de descripcions i explicacions matemàtiques que duen implícites la interpretació de resultats matemàtics i la reflexió sobre la seva adequació al context, igual que la determinació de si les solucions són adequades i tenen sentit en la situació en què es presenten.

Es tracta, per tant, de reconèixer el paper que exerceixen les matemàtiques en el món i utilitzar els conceptes, procediments i eines per aplicar-los en la resolució dels problemes que puguin sorgir en una situació determinada al llarg de la vida. L'activació de la competència matemàtica suposa que l'aprenent és capaç d'establir una relació profunda entre el coneixement conceptual i el coneixement procedimental, implicats en la resolució d'una tasca matemàtica determinada.

La competència matemàtica inclou una sèrie d'actituds i valors que es basen en el rigor, el respecte de les dades i la veracitat.

Així doncs, per desenvolupar de manera adequada la competència matemàtica cal abordar quatre àrees relatives als nombres, l'àlgebra, la geometria i l'estadística, interrelacionades de maneres diverses:

– La quantitat: aquesta noció incorpora la quantificació dels atributs dels objectes, les relacions, les situacions i les entitats del món, interpreta diferents representacions de tots aquests, i jutja interpretacions i arguments. Participar en la quantificació del món suposa comprendre els mesuraments, els càlculs, les magnituds, les unitats, els indicadors, la mida relativa i les tendències i els patrons numèrics.

– L'espai i la forma: inclouen una àmplia gamma de fenòmens que es troben en el nostre món visual i físic, com ara patrons, propietats dels objectes, posicions, direccions i representacions d'aquests, descodificació i codificació d'informació visual, així com navegació i interacció dinàmica amb formes reals, o amb representacions. La competència matemàtica en aquest sentit inclou una sèrie d'activitats com la comprensió de la perspectiva, l'elaboració i la lectura de mapes, la transformació de les formes amb i sense

tecnologia, la interpretació de vistes d'escenes tridimensionals des de diferents perspectives i la construcció de representacions de formes.

– El canvi i les relacions: el món desplega múltiples relacions temporals i permanents entre els objectes i les circumstàncies, en què els canvis es produeixen dins de sistemes d'objectes interrelacionats. Tenir més coneixements sobre el canvi i les relacions suposa comprendre els tipus fonamentals de canvi i quan tenen lloc, amb la finalitat d'utilitzar models matemàtics adequats per descriure'l i predir-lo.

– La incertesa i les dades: són un fenomen central de l'anàlisi matemàtica present en diferents moments del procés de resolució de problemes en què són clau la presentació i la interpretació de les dades. Aquesta categoria inclou el reconeixement del lloc de la variació en els processos, la possessió d'un sentit de quantificació d'aquesta variació, l'admissió d'incertesa i error en els mesuraments, i els coneixements sobre l'atzar. Així mateix, comprèn l'elaboració, la interpretació i la valoració de les conclusions extretes en situacions en què la incertesa i les dades són fonamentals.

b) Les competències bàsiques en ciència i tecnologia són les que proporcionen un acostament al món físic i a la interacció responsable amb aquest a partir d'accions, tant individuals com col·lectives, orientades a la conservació i millora del medi natural, decisives per a la protecció i el manteniment de la qualitat de vida i el progrés dels pobles. Aquestes competències contribueixen a desenvolupar el pensament científic, atès que inclouen l'aplicació dels mètodes propis de la racionalitat científica i les destreses tecnològiques, que condueixen a l'adquisició de coneixements, la contrastació d'idees i l'aplicació dels descobriments al benestar social.

Les competències en ciència i tecnologia capaciten ciutadans responsables i respectuosos que efectuen judicis crítics sobre els fets científics i tecnològics que se succeeixen al llarg dels temps, passats i actuals. Aquestes competències han de capacitar, bàsicament, per identificar, plantejar i resoldre situacions de la vida quotidiana –personal i social– anàlogament a com s'actua enfront dels reptes i problemes propis de les activitats científiques i tecnològiques.

Per desenvolupar de manera adequada les competències en ciència i tecnologia, cal abordar els sabers o coneixements científics relatius a la física, la química, la biologia, la geologia, les matemàtiques i la tecnologia, els quals es deriven de conceptes, processos i situacions interconnectats.

També cal fomentar destreses que permetin utilitzar i manipular eines i màquines tecnològiques, així com utilitzar dades i processos científics per assolir un objectiu; és a dir, identificar preguntes, resoldre problemes, arribar a una conclusió o prendre decisions basades en proves i arguments.

Així mateix, aquestes competències inclouen actituds i valors relacionats amb l'assumpció de criteris ètics associats a la ciència i a la tecnologia, l'interès per la ciència, el suport a la recerca científica i la valoració del coneixement científic, així com el sentit de la responsabilitat en relació amb la conservació dels recursos naturals, amb les qüestions mediambientals i amb l'adopció d'una actitud adequada per aconseguir una vida física i mental saludable en un entorn natural i social.

Els àmbits que cal abordar per adquirir les competències en ciències i tecnologia són:

– Sistemes físics: associats al comportament de les substàncies en l'àmbit fisicoquímic. Sistemes regits per lleis naturals descobertes a partir de l'experimentació científica orientada al coneixement de l'estructura última de la matèria, que repercuteix en els successos observats i descrits des d'àmbits específics i complementaris: mecànics, elèctrics, magnètics, lluminosos, acústics, calorífics, reactius, atòmics i nuclears. Tots ells considerats en si mateixos i en relació amb els seus efectes en la vida quotidiana, en les seves aplicacions a la millora d'instruments i eines, en la conservació de la naturalesa i en la facilitació del progrés personal i social.

– Sistemes biològics: propis dels éssers vius dotats d'una complexitat orgànica que cal conèixer per preservar-los i evitar-ne el deteriorament. Forma part essencial d'aquesta dimensió competencial el coneixement de tot el que afecta l'alimentació, la higiene i la

salut individual i col·lectiva, així com l'habitació a conductes i l'adquisició de valors responsables per al bé comú immediat i del planeta en la seva globalitat.

– Sistemes de la Terra i de l'espai: des de la perspectiva geològica i cosmogònica. El coneixement de la història de la Terra i dels processos que han desembocat en la seva configuració actual és necessari per identificar-nos amb la nostra pròpia realitat: què som, d'on venim i cap a on podem i hem d'anar. Els sabers geològics, units als coneixements sobre la producció agrícola, ramadera, marítima, minera i industrial, proporcionen, a més de formació científica i social, valoracions sobre les riqueses del nostre planeta que cal defensar i augmentar. Així mateix, el coneixement de l'espai exterior, de l'univers del qual formem part, estimula un dels components essencials de l'activitat científica: la capacitat de sorpresa i l'admiració davant els fets naturals.

– Sistemes tecnològics: derivats, bàsicament, de l'aplicació dels sabers científics als usos quotidians d'instruments, màquines i eines i al desenvolupament de noves tecnologies associades a les revolucions industrials, que han anat millorant el desenvolupament dels pobles. Són components bàsics d'aquesta competència conèixer la producció de nous materials, el disseny d'aparells industrials, domèstics i informàtics, així com la seva influència en la vida familiar i laboral.

Complementant els sistemes de referència enumerats i promovent accions transversals a tots aquests, l'adquisició de les competències en ciència i tecnologia requereix, de manera essencial, la formació i pràctica en els dominis següents:

– Recerca científica: com a recurs i procediment per obtenir els coneixements científics i tecnològics assolits al llarg de la història. L'acostament als mètodes propis de l'activitat científica –proposta de preguntes, recerca de solucions, indagació de camins possibles per resoldre problemes, contrastació de parers, disseny de proves i experiments, aprofitament de recursos immediats per elaborar material amb finalitats experimentals i fer un ús adequat d'aquests– no només permet l'aprenentatge de destreses en ciències i tecnologies, sinó que també contribueix a l'adquisició d'actituds i valors per a la formació personal: atenció, disciplina, rigor, paciència, neteja, serenitat, atreviment, risc i responsabilitat, etcètera.

– Comunicació de la ciència: per transmetre adequadament els coneixements, les troballes i els processos. L'ús correcte del llenguatge científic és una exigència crucial d'aquesta competència: expressió numèrica, maneig d'unitats, indicació d'operacions, presa de dades, elaboració i interpretació de taules i gràfics, seqüenciació de la informació, deducció de lleis i formalització matemàtica. També és essencial en aquesta dimensió competencial la unificació del llenguatge científic com a mitjà per procurar l'entesa, així com el compromís d'aplicar-lo i respectar-lo en les comunicacions científiques.

3. Competència digital

La competència digital és la que implica l'ús creatiu, crític i segur de les tecnologies de la informació i la comunicació per assolir els objectius relacionats amb el treball, l'ocupabilitat, l'aprenentatge, l'ús del temps lliure, la inclusió i la participació en la societat.

Aquesta competència suposa, a més d'adequar-se als canvis que introdueixen les noves tecnologies en l'alfabetització, la lectura i l'escriptura, un conjunt nou de coneixements, habilitats i actituds que es necessiten avui dia per ser competent en un entorn digital.

Requereix coneixements relacionats amb el llenguatge específic bàsic: textual, numèric, icònic, visual, gràfic i sonor, així com les seves pautes de descodificació i transferència. Això comporta el coneixement de les principals aplicacions informàtiques i suposa l'accés a les fonts i el processament de la informació, així com el coneixement dels drets i les llibertats que tenen les persones en el món digital.

Així mateix, requereix el desenvolupament de diverses destreses relacionades amb l'accés a la informació, el processament i l'ús per a la comunicació, la creació de

continguts, la seguretat i la resolució de problemes, tant en contextos formals com no formals i informals. La persona ha de ser capaç de fer un ús habitual dels recursos tecnològics disponibles amb la finalitat de resoldre els problemes reals d'una manera eficient, així com avaluar i seleccionar noves fonts d'informació i innovacions tecnològiques, a mesura que van apareixent, en funció de la seva utilitat per emprendre tasques o objectius específics.

L'adquisició d'aquesta competència requereix, a més, actituds i valors que permetin a l'usuari adaptar-se a les noves necessitats establertes per les tecnologies, la seva apropiació i adaptació a les finalitats pròpies i la capacitat d'interaccionar socialment al voltant d'aquestes. Es tracta de desenvolupar una actitud activa, crítica i realista envers les tecnologies i els mitjans tecnològics, valorant les seves fortaleses i debilitats i respectant principis ètics en fer-ne ús. D'altra banda, la competència digital implica la participació i el treball col·laboratiu, així com la motivació i la curiositat per l'aprenentatge i la millora en l'ús de les tecnologies.

Per tant, per desenvolupar de manera adequada la competència digital cal abordar:

- La informació: això comporta comprendre com es gestiona la informació i com es posa a disposició dels usuaris, així com conèixer i saber manejar diferents motors de cerca i bases de dades, sabent elegir els que responen millor a les necessitats d'informació pròpies.

- Igualment, suposa saber analitzar i interpretar la informació que s'obté, comparar i avaluar el contingut dels mitjans de comunicació en funció de la seva validesa, fiabilitat i adequació entre les fonts, tant en línia com fora de línia. I finalment, la competència digital suposa saber transformar la informació en coneixement a través de la selecció apropiada de diferents opcions d'emmagatzematge.

- La comunicació: suposa prendre consciència dels diferents mitjans de comunicació digital i de diversos paquets de programari de comunicació i del seu funcionament, així com els seus beneficis i carències en funció del context i dels destinataris. Al mateix temps, implica saber quins recursos es poden compartir públicament i el valor que tenen, és a dir, conèixer de quina manera les tecnologies i els mitjans de comunicació poden permetre diferents formes de participació i col·laboració per crear continguts que produeixin un benefici comú. Això suposa el coneixement de qüestions ètiques com la identitat digital i les normes d'interacció digital.

- La creació de continguts: implica saber com es poden crear continguts digitals en diversos formats (text, àudio, vídeo, imatges), així com identificar els programes o les aplicacions que millor s'adapten al tipus de contingut que es vol crear. Suposa també contribuir al coneixement de domini públic (wikis, fòrums públics, revistes), tenint en compte les normatives sobre els drets d'autor i les llicències d'ús i publicació de la informació.

- La seguretat: implica conèixer els diferents riscos associats a l'ús de les tecnologies i de recursos en línia, i les estratègies actuals per evitar-los, fet que suposa identificar els comportaments adequats en l'àmbit digital per protegir la informació, pròpia i d'altres persones, així com conèixer els aspectes addictius de les tecnologies.

- La resolució de problemes: aquesta dimensió suposa conèixer la composició dels dispositius digitals, els seus potencials i limitacions en relació amb la consecució de metes personals, així com saber on s'ha de cercar ajuda per resoldre problemes teòrics i tècnics, per a la qual cosa cal una combinació heterogènia i ben equilibrada de les tecnologies digitals i no digitals més importants en aquesta àrea de coneixement.

4. *Aprende a aprender*

La competència d'aprendre a aprendre és fonamental per a l'aprenentatge permanent que es produeix al llarg de la vida i que té lloc en diferents contextos formals, no formals i informals.

Aquesta competència es caracteritza per l'habilitat per iniciar, organitzar i persistir en l'aprenentatge. Això exigeix, en primer lloc, la capacitat per motivar-se per aprendre.

Aquesta motivació depèn del fet que es generi la curiositat i la necessitat d'aprendre, que l'estudiant se senti protagonista del procés i del resultat del seu aprenentatge i, finalment, que arribi a assolir les metes d'aprenentatge proposades i, amb això, que es produeixi en ell una percepció d'autoeficàcia. Tot això contribueix a motivar-lo per abordar tasques d'aprenentatge futures.

En segon lloc, pel que fa a l'organització i la gestió de l'aprenentatge, la competència d'aprendre a aprendre requereix conèixer i controlar els propis processos d'aprenentatge per ajustar-los als temps i les demandes de les tasques i activitats que condueixen a l'aprenentatge. La competència d'aprendre a aprendre desemboca en un aprenentatge cada vegada més eficaç i autònom.

Aquesta competència inclou una sèrie de coneixements i destreses que requereixen la reflexió i la presa de consciència dels propis processos d'aprenentatge. Així, els processos de coneixement es converteixen en objecte del coneixement i, a més, cal aprendre a executar-los adequadament.

Aprendre a aprendre inclou coneixements sobre els processos mentals implicats en l'aprenentatge (com s'aprèn). A més, aquesta competència incorpora el coneixement que posseeix l'estudiant sobre el seu propi procés d'aprenentatge, que té lloc en tres dimensions: a) el coneixement que té sobre el que sap i desconeix, del que és capaç d'aprendre, del que li interessa, etcètera; b) el coneixement de la disciplina en què es localitza la tasca d'aprenentatge i el coneixement del contingut concret i de les demandes de la tasca mateixa; i c) el coneixement sobre les diferents estratègies possibles per afrontar la tasca.

Tot aquest coneixement es bolca en destreses d'autoregulació i control inherents a la competència d'aprendre a aprendre, que es concreten en estratègies de planificació en què es reflecteix la meta d'aprenentatge que es persegueix, així com el pla d'acció que es té previst aplicar per assolir-la; estratègies de supervisió des de les quals l'estudiant va examinant l'adequació de les accions que està duent a terme i l'aproximació a la meta; i estratègies d'avaluació des de les quals s'analitza tant el resultat com el procés que s'ha dut a terme. La planificació, la supervisió i l'avaluació són essencials per desenvolupar aprenentatges cada vegada més eficaços. Totes tres inclouen un procés reflexiu que permet pensar abans d'actuar (planificació), analitzar el curs i l'ajust del procés (supervisió), i consolidar l'aplicació de bons plans o modificar els que resulten incorrectes (avaluació del resultat i del procés). Aquestes tres estratègies s'haurien de potenciar en els processos d'aprenentatge i de resolució de problemes en els quals participen els estudiants.

Aprendre a aprendre es manifesta tant individualment com en grup. En tots dos casos, el domini d'aquesta competència s'inicia amb una reflexió conscient sobre els processos d'aprenentatge als quals es lliura un mateix o el grup. No només són els processos de coneixement, sinó que també la manera en què els altres aprenen es converteix en objecte d'escrutini. Per això la competència d'aprendre a aprendre s'adquireix també en el context del treball en equip. Els professors han de procurar que els estudiants siguin conscients del que fan per aprendre i cerquin alternatives. Moltes vegades aquestes alternatives es posen de manifest quan es tracta d'esbrinar què és el que fan els altres en situacions de treball cooperatiu.

Respecte a les actituds i els valors, la motivació i la confiança són crucials per adquirir aquesta competència. Totes dues es potencien des del plantejament de metes realistes a curt, mitjà i llarg termini. Quan s'assoleixen les metes, augmenta la percepció d'autoeficàcia i la confiança, i amb això s'eleva els objectius d'aprenentatge de manera progressiva. Les persones han de ser capaces de basar-se en experiències vitals i d'aprenentatge prèvies amb la finalitat d'utilitzar i aplicar els nous coneixements i capacitats en altres contextos, com els de la vida privada i professional, l'educació i la formació.

Saber aprendre en un determinat àmbit implica ser capaç d'adquirir i assimilar nous coneixements i arribar a dominar capacitats i destreses pròpies de l'àmbit esmentat. En la competència d'aprendre a aprendre hi pot haver una certa transferència de coneixement

d'un camp a un altre, encara que saber aprendre en un àmbit no significa necessàriament que se sàpiga aprendre en un altre. Per això, s'ha d'adquirir en el marc de l'ensenyament de les diferents àrees i matèries de l'àmbit formal, i també dels àmbits no formal i informal.

Es podria concloure que, per desenvolupar de manera adequada la competència d'aprendre a aprendre, cal una reflexió que afavoreixi un coneixement dels processos mentals als quals es lliuren les persones quan aprenen, un coneixement sobre els processos d'aprenentatge, així com el desenvolupament de la destresa de regular i controlar l'aprenentatge que es duu a terme.

5. *Competències socials i cíviques*

Les competències socials i cíviques impliquen l'habilitat i la capacitat per utilitzar els coneixements i les actituds sobre la societat, entesa des de les diferents perspectives, en la seva concepció dinàmica, canviant i complexa, per interpretar fenòmens i problemes socials en contextos cada vegada més diversificats; per elaborar respostes, prendre decisions i resoldre conflictes, així com per interactuar amb altres persones i grups de conformitat amb normes basades en el respecte mutu i en conviccions democràtiques. A més d'incloure accions en un nivell més pròxim i mediat a l'individu com a part d'una implicació cívica i social.

Es tracta, per tant, d'unir l'interès per aprofundir i garantir la participació en el funcionament democràtic de la societat, tant en l'àmbit públic com privat, i preparar les persones per exercir la ciutadania democràtica i participar plenament en la vida cívica i social, gràcies al coneixement de conceptes i estructures socials i polítiques i al compromís de participació activa i democràtica.

a) La competència social es relaciona amb el benestar personal i col·lectiu. Exigeix entendre la manera en què les persones es poden procurar un estat de salut física i mental òptim, tant per a elles mateixes com per a les seves famílies i per al seu entorn social proper, i saber com un estil de vida saludable pot contribuir a això.

Per poder participar plenament en els àmbits social i interpersonal, és fonamental adquirir els coneixements que permetin comprendre i analitzar de manera crítica els codis de conducta i els usos generalment acceptats en les diferents societats i entorns, així com les seves tensions i processos de canvi. La mateixa importància té conèixer els conceptes bàsics relatius a l'individu, al grup i a l'organització del treball, la igualtat i la no-discriminació entre homes i dones i entre diferents grups ètnics o culturals, la societat i la cultura. Així mateix, és essencial comprendre les dimensions intercultural i socioeconòmica de les societats europees i percebre les identitats culturals i nacionals com un procés sociocultural dinàmic i canviant en interacció amb l'europea, en un context de globalització creixent.

Els elements fonamentals d'aquesta competència inclouen el desenvolupament de certes destreses com la capacitat de comunicar-se d'una manera constructiva en diferents entorns socials i culturals, mostrar tolerància, expressar i comprendre punts de vista diferents, negociar sabent inspirar confiança i sentir empatia. Les persones han de ser capaces de gestionar un comportament de respecte a les diferències expressat de manera constructiva.

Així mateix, aquesta competència inclou actituds i valors com una forma de col·laboració, la seguretat en un mateix i la integritat i honestat. Les persones s'han d'interessar pel desenvolupament socioeconòmic i per la seva contribució a un benestar social més gran de tota la població, així com la comunicació intercultural, la diversitat de valors i el respecte a les diferències, a més d'estar disposades a superar els prejudicis i a comprometre's en aquest sentit.

b) La competència cívica es basa en el coneixement crític dels conceptes de democràcia, justícia, igualtat, ciutadania i drets humans i civils, així com de la seva formulació a la Constitució espanyola, a la Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea i en declaracions internacionals, i de la seva aplicació per part de diverses institucions a escala local, regional, nacional, europea i internacional. Això inclou el

coneixement dels esdeveniments contemporanis, i també dels esdeveniments més destacats i de les principals tendències en les històries nacional, europea i mundial, així com la comprensió dels processos socials i culturals de caràcter migratori que impliquen l'existència de societats multiculturals al món globalitzat.

Les destreses d'aquesta competència estan relacionades amb l'habilitat per interactuar eficaçment en l'àmbit públic i per manifestar solidaritat i interès per resoldre els problemes que afectin l'entorn escolar i la comunitat, ja sigui local o més àmplia. Comporta la reflexió crítica i creativa i la participació constructiva en les activitats de la comunitat o de l'àmbit mediat i immediat, així com la presa de decisions en els contextos local, nacional o europeu i, en particular, mitjançant l'exercici del vot i de l'activitat social i cívica.

Les actituds i els valors inherents a aquesta competència són els que es dirigeixen al ple respecte dels drets humans i a la voluntat de participar en la presa de decisions democràtiques en tots els nivells, sigui quin sigui el sistema de valors adoptat. També inclou manifestar el sentit de la responsabilitat i mostrar comprensió i respecte pels valors compartits que calen per garantir la cohesió de la comunitat, basant-se en el respecte dels principis democràtics. Així mateix, la participació constructiva inclou les activitats cíviques i el suport a la diversitat i la cohesió socials i al desenvolupament sostenible, així com la voluntat de respectar els valors i la intimitat dels altres i la recepció reflexiva i crítica de la informació procedent dels mitjans de comunicació.

Per tant, per desenvolupar de manera adequada aquestes competències cal comprendre i entendre les experiències col·lectives i l'organització i el funcionament del passat i present de les societats, la realitat social del món en què es viu, els seus conflictes i els factors que els motiven, els elements que són comuns i els que són diferents, així com els espais i territoris en què es desenvolupa la vida dels grups humans, i els seus assoliments i problemes, per comprometre's personalment i col·lectivament en la seva millora, participant així de manera activa, eficaç i constructiva en la vida social i professional.

Així mateix, aquestes competències incorporen formes de comportament individual que capaciten les persones per conviure en una societat cada vegada més plural, dinàmica, canviant i complexa per relacionar-se amb els altres; cooperar, comprometre's i afrontar els conflictes i proposar activament perspectives d'afrontament, així com prendre perspectiva, desenvolupar la percepció de l'individu en relació amb la seva capacitat per influir en allò social i elaborar argumentacions basades en evidències.

Adquirir aquestes competències suposa ser capaç de posar-se al lloc de l'altre, acceptar les diferències, ser tolerant i respectar els valors, les creences, les cultures i la història personal i col·lectiva dels altres.

6. Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor

La competència sentit d'iniciativa i esperit emprenedor implica la capacitat de transformar les idees en actes. Això significa adquirir consciència de la situació en què cal intervenir o que cal resoldre, i saber escollir, planificar i gestionar els coneixements, les destreses o habilitats i les actituds necessaris amb criteri propi, amb la finalitat d'assolir l'objectiu previst.

Aquesta competència està present en els àmbits personal, social, escolar i laboral en què es desenvolupen les persones, i els permet dur a terme les seves activitats i aprofitar noves oportunitats. Constitueix també el fonament d'altres capacitats i coneixements més específics, i inclou la consciència dels valors ètics relacionats.

L'adquisició d'aquesta competència és determinant en la formació de futurs ciutadans emprenedors, de manera que contribueix a la cultura de l'emprenedoria. En aquest sentit, la seva formació ha d'incloure coneixements i destreses relacionats amb les oportunitats de carrera i el món del treball, l'educació econòmica i financera o el coneixement de l'organització i els processos empresarials, així com el desenvolupament d'actituds que comportin un canvi de mentalitat que afavoreixi la iniciativa emprenedora i la capacitat de pensar de manera creativa, de gestionar el risc i de manejar la incertesa. Aquestes habilitats són molt importants per afavorir el naixement d'emprenedors socials, com els

denominats intraemprenedors (emprenedors que treballen dins d'empreses o organitzacions que no són seves), així com de futurs empresaris.

Entre els coneixements que requereix la competència sentit d'iniciativa i esperit emprenedor s'inclou la capacitat de reconèixer les oportunitats existents per a les activitats personals, professionals i comercials. També inclou aspectes de més amplitud que proporcionen el context en què les persones viuen i treballen, com ara la comprensió de les línies generals que regeixen el funcionament de les societats i les organitzacions sindicals i empresarials, així com les econòmiques i financeres; l'organització i els processos empresarials; el disseny i la implementació d'un pla (la gestió de recursos humans i/o financers); així com la postura ètica de les organitzacions i el coneixement de com aquestes poden ser un impuls positiu, per exemple, mitjançant el comerç just i les empreses socials.

Així mateix, aquesta competència requereix les destreses o habilitats essencials següents: capacitat d'anàlisi; capacitats de planificació, organització, gestió i presa de decisions; capacitat d'adaptació al canvi i resolució de problemes; comunicació, presentació, representació i negociació efectives; habilitat per treballar, tant individualment com dins d'un equip; participació, capacitat de lideratge i delegació; pensament crític i sentit de la responsabilitat; autoconfiança, avaluació i autoavaluació, ja que és essencial determinar els punts forts i febles d'un mateix i d'un projecte, així com avaluar i assumir riscos quan estigui justificat (maneig de la incertesa i assumptió i gestió del risc).

Finalment, requereix desenvolupar actituds i valors com: la predisposició a actuar d'una manera creadora i imaginativa; l'autoconeixement i l'autoestima; l'autonomia o independència, l'interès, l'esforç i l'esperit emprenedor. Es caracteritza per la iniciativa, la proactivitat i la innovació, tant en la vida privada i social com en la professional. També està relacionada amb la motivació i la determinació a l'hora de complir els objectius, ja siguin personals o establerts en comú amb altres, inclòs l'àmbit laboral.

Així doncs, per desenvolupar de manera adequada la competència sentit de la iniciativa i esperit emprenedor cal abordar:

- La capacitat creadora i d'innovació: creativitat i imaginació; autoconeixement i autoestima; autonomia i independència; interès i esforç; esperit emprenedor; iniciativa i innovació.

- La capacitat proactiva per gestionar projectes: capacitat d'anàlisi; planificació, organització, gestió i presa de decisions; resolució de problemes; habilitat per treballar tant individualment com de manera col·laborativa dins d'un equip; sentit de la responsabilitat; avaluació i autoavaluació.

- La capacitat d'assumpció i gestió de riscos i maneig de la incertesa: comprensió i assumptió de riscos; capacitat per gestionar el risc i manejar la incertesa.

- Les qualitats de lideratge i treball individual i en equip: capacitat de lideratge i delegació; capacitat per treballar individualment i en equip; capacitat de representació i negociació.

- Sentit crític i de la responsabilitat: sentit i pensament crític; sentit de la responsabilitat.

7. Consciència i expressions culturals

La competència en consciència i expressió cultural implica conèixer, comprendre, apreciar i valorar amb esperit crític, amb una actitud oberta i respectuosa, les diferents manifestacions culturals i artístiques, utilitzar-les com a font d'enriquiment i gaudi personal i considerar-les com a part de la riquesa i el patrimoni dels pobles.

Aquesta competència incorpora també un component expressiu referit a la mateixa capacitat estètica i creadora i al domini de les capacitats relacionades amb els diferents codis artístics i culturals, per poder utilitzar-les com a mitjà de comunicació i expressió personal. Implica igualment manifestar interès per la participació en la vida cultural i per contribuir a la conservació del patrimoni cultural i artístic, tant de la comunitat pròpia com d'altres comunitats.

Així doncs, la competència en consciència i expressió cultural requereix coneixements que permetin accedir a les diferents manifestacions sobre l'herència cultural (patrimoni cultural, historicoartístic, literari, filosòfic, tecnològic, mediambiental, etcètera) a escala local, nacional i europea, i el seu lloc al món. Comprèn la concreció de la cultura en diferents autors i obres, així com en diferents gèneres i estils, tant de les belles arts (música, pintura, escultura, arquitectura, cinema, literatura, fotografia, teatre i dansa) com d'altres manifestacions artísticoculturals de la vida quotidiana (habitatge, vestit, gastronomia, arts aplicades, folklore, festes...). Així mateix, incorpora el coneixement bàsic de les principals tècniques, recursos i convencions dels diferents llenguatges artístics, i la identificació de les relacions existents entre aquestes manifestacions i la societat, la qual cosa suposa també tenir consciència de l'evolució del pensament, els corrents estètics, les modes i els gustos, així com de la importància representativa, expressiva i comunicativa dels factors estètics en la vida quotidiana.

Aquests coneixements són necessaris per posar en funcionament destreses com l'aplicació de diferents habilitats de pensament, perceptives, comunicatives, de sensibilitat i sentit estètic per poder comprendre-les, valorar-les, emocionar-se i gaudir-les. L'expressió cultural i artística exigeix també desenvolupar la iniciativa, la imaginació i la creativitat expressades a través de codis artístics, així com la capacitat d'utilitzar diferents materials i tècniques en el disseny de projectes.

A més, en la mesura que les activitats culturals i artístiques suposen sovint un treball col·lectiu, cal disposar d'habilitats de cooperació i tenir consciència de la importància de donar suport a les contribucions alienes i apreciar-les.

El desenvolupament d'aquesta competència suposa actituds i valors personals d'interès, reconeixement i respecte per les diferents manifestacions artístiques i culturals, i per la conservació del patrimoni.

Així mateix, exigeix valorar la llibertat d'expressió, el dret a la diversitat cultural, el diàleg entre cultures i societats, i la realització d'experiències artístiques compartides. Al seu torn, comporta un interès per participar en la vida cultural i, per tant, per comunicar i compartir coneixements, emocions i sentiments a partir d'expressions artístiques.

Així doncs, per desenvolupar de manera adequada la competència per a la consciència i l'expressió cultural cal abordar:

- El coneixement, l'estudi i la comprensió tant dels diferents estils i gèneres artístics com de les principals obres i produccions del patrimoni cultural i artístic en diferents períodes històrics, les seves característiques i les seves relacions amb la societat en la qual es creen, així com les característiques de les obres d'art produïdes, tot això mitjançant el contacte amb les obres d'art. Està relacionada, igualment, amb la creació de la identitat cultural com a ciutadà d'un país o membre d'un grup.

- L'aprenentatge de les tècniques i els recursos dels diferents llenguatges artístics i formes d'expressió cultural, així com de la integració de diferents llenguatges.

- El desenvolupament de la capacitat i la intenció d'expressar-se i comunicar idees, experiències i emocions pròpies, partint de la identificació del potencial artístic personal (aptitud/talent). Es refereix també a la capacitat de percebre, comprendre i enriquir-se amb les produccions del món de l'art i de la cultura.

- La potenciació de la iniciativa, la creativitat i la imaginació pròpies de cada individu amb vista a l'expressió de les idees i sentiments propis. És a dir, la capacitat d'imaginar i realitzar produccions que suposin recreació, innovació i transformació. Implica fomentar habilitats que permetin reelaborar idees i sentiments propis i aliens, i exigeix desenvolupar l'autoconeixement i l'autoestima, així com la capacitat de resoldre problemes i assumir riscos.

- L'interès, estima, respecte, gaudi i valoració crítica de les obres artístiques i culturals que es produeixen en la societat, amb un esperit obert, positiu i solidari.

- La promoció de la participació en la vida i l'activitat cultural de la societat en què es viu, al llarg de tota la vida. Això duu implícits comportaments que afavoreixen la convivència social.

– El desenvolupament de la capacitat d'esforç, constància i disciplina com a requisits necessaris per crear qualsevol producció artística de qualitat, així com habilitats de cooperació que permetin realitzar treballs col·lectius.

ANNEX II

Orientacions per facilitar el desenvolupament d'estratègies metodològiques que permetin treballar per competències a l'aula

Tot procés d'ensenyament-aprenentatge ha de partir d'una planificació rigorosa d'allò que es vol aconseguir, tenint clar quins són els objectius o les metes, quins recursos es necessiten, quins mètodes didàctics són els més adequats i com s'avalua l'aprenentatge i es retroalimenta el procés.

Els mètodes didàctics s'han d'escollir en funció del que se sap que és òptim per assolir les metes proposades i en funció dels condicionants en els quals té lloc l'ensenyament.

La naturalesa de la matèria, les condicions socioculturals, la disponibilitat de recursos i les característiques dels alumnes condicionen el procés d'ensenyament-aprenentatge, per la qual cosa cal que el mètode que segueix el professor s'ajusti a aquests condicionants amb la finalitat de propiciar un aprenentatge competencial en els alumnes.

Els mètodes han de partir de la perspectiva del docent com a orientador, promotor i facilitador del desenvolupament competencial en els alumnes; a més, s'han d'enfocar a la realització de tasques o situacions-problema, plantejades amb un objectiu concret, que els alumnes han de resoldre fent un ús adequat dels diferents tipus de coneixements, destreses, actituds i valors; així mateix, han de tenir en compte l'atenció a la diversitat i el respecte pels diferents ritmes i estils d'aprenentatge mitjançant pràctiques de treball individual i cooperatiu.

En el procés actual d'inclusió de les competències com a element essencial del currículum, convé assenyalar que qualsevol de les metodologies seleccionades pels docents per afavorir el desenvolupament competencial dels alumnes s'ha d'ajustar al nivell competencial inicial d'aquests. A més, cal seqüenciar l'ensenyament de manera que es parteixi d'aprenentatges més simples per avançar gradualment cap a altres de més complexos.

Un dels elements clau en l'ensenyament per competències és despertar i mantenir la motivació envers l'aprenentatge en els alumnes, cosa que implica un nou plantejament del paper de l'alumne, actiu i autònom, conscient de ser el responsable del seu aprenentatge.

Els mètodes docents han d'afavorir la motivació per aprendre en els alumnes i, amb aquesta finalitat, els professors han de ser capaços de generar en ells la curiositat i la necessitat per adquirir els coneixements, les destreses i actituds i els valors presents en les competències. Així mateix, amb el propòsit de mantenir la motivació per aprendre, cal que els professors procurin tota mena d'ajudes perquè els estudiants compreguin el que aprenen, sàpiguen per a què ho aprenen i siguin capaços de fer servir el que han après en diferents contextos dins i fora de l'aula.

Per potenciar la motivació per l'aprenentatge de competències calen, a més, metodologies actives i contextualitzades. Les que facilitin la participació i la implicació dels alumnes i l'adquisició i l'ús de coneixements en situacions reals són les que generaran aprenentatges més transferibles i duradors.

Les metodologies actives s'han de basar en estructures d'aprenentatge cooperatiu, de manera que, a través de la resolució conjunta de les tasques, els membres del grup coneguin les estratègies utilitzades pels seus companys i les puguin aplicar a situacions similars.

Per a un procés d'ensenyament-aprenentatge competencial, les estratègies interactives són les més adequades, atès que permeten compartir i construir el coneixement i dinamitzar la sessió de classe mitjançant l'intercanvi verbal i col·lectiu d'idees. Les metodologies que contextualitzen l'aprenentatge i permeten aprendre per

projectes, els centres d'interès, l'estudi de casos o l'aprenentatge basat en problemes afavoreixen la participació activa, l'experimentació i un aprenentatge funcional que facilita el desenvolupament de les competències, així com la motivació dels alumnes en contribuir decisivament a la transferibilitat dels aprenentatges.

El treball per projectes, especialment rellevant per a l'aprenentatge per competències, es basa en la proposta d'un pla d'acció amb el qual es pretén aconseguir un resultat pràctic determinat. Aquesta metodologia vol ajudar els alumnes a organitzar el seu pensament i afavorir en aquests la reflexió, la crítica, l'elaboració d'hipòtesis i la tasca investigadora, a través d'un procés en el qual cadascú assumeix la responsabilitat del seu aprenentatge i aplica els seus coneixements i habilitats a projectes reals. S'afavoreix, per tant, un aprenentatge orientat a l'acció en què s'integren diverses àrees o matèries: els estudiants posen en joc un conjunt ampli de coneixements, habilitats o destreses i actituds personals, és a dir, els elements que integren les diferents competències.

Així mateix, és recomanable utilitzar la cartera, que aporta informació extensa sobre l'aprenentatge dels alumnes, reforça l'avaluació contínua i permet compartir resultats d'aprenentatge. La cartera és una eina motivadora per als alumnes que potencia la seva autonomia i desenvolupa el seu pensament crític i reflexiu.

La selecció i l'ús de materials i recursos didàctics constitueix un aspecte essencial de la metodologia. Els professors s'han d'implicar en l'elaboració i el disseny de diferents tipus de materials, adaptats als diferents nivells i als diferents estils i ritmes d'aprenentatge dels alumnes, amb l'objecte d'atendre la diversitat a l'aula i personalitzar els processos de construcció dels aprenentatges. S'ha de potenciar l'ús d'una varietat de materials i recursos, considerant especialment la integració de les tecnologies de la informació i la comunicació en el procés d'ensenyament-aprenentatge que permeten accedir a recursos virtuals.

Finalment, cal una coordinació adequada entre els docents sobre les estratègies metodològiques i didàctiques que s'utilitzin. Els equips educatius s'han de plantejar una reflexió comuna i compartida sobre l'eficàcia de les diferents propostes metodològiques amb criteris comuns i consensuats. Aquesta coordinació i l'existència d'estratègies connectades permeten abordar amb rigor el tractament integrat de les competències i progressar cap a una construcció col·laborativa del coneixement.